

Studieplan

Ju förr desto bättre

Studieplanen till "Ju förr desto bättre" är framtagen av Centrum för biologisk mångfald i samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan och finns att hämta i PDF-format från www.cbm.slu.se och SV-nätet.

Ju förr desto bättre. Kulturarvet som resurs för en hållbar framtid.
Anna Westman & Håkan Tunón (red.) 2009. Boken distribueras via bokhandeln:
www.bokus.com eller www.adlibris.com och har ett cirkapris om 110 kr.

Kontaktpersoner:
Håkan Tunón, CBM, 018-672591
hakan.tunon@cbm.slu.se
Britt-Marie Jobacker
Studieförbundet Vuxenskolan
0708-55 30 82 bmj@sv.se

Bearbetning studieplan:
Vreta Jord & Ord

Grafisk formgivning:
Stina Bernström

Ju förr desto bättre handlar om hur vi genom att ta till vara traditionell kunskap kan hitta lösningar på moderna problem med särskild tanke på miljö, klimat och energi.

Boken är tänkt att inspirera till reflektioner över vad traditionell kunskap är och vilken betydelse den har för hur vår värld och vårt landskap ser ut eller skulle kunna se ut. En förhoppning är också att den ska leda till praktiskt arbete med att börja dokumentera traditionell kunskap. Det är en mycket viktig uppgift. Vi måste ganska snabbt, *Ju förr desto bättre*, se över möjligheterna till alternativa lösningar på vårt behov av energi, mat, kläder och värme. Att utnyttja traditionell kunskap på ett modernt vis kan vara en smidig lösning på framtidens utmaningar i strävan efter ett uthålligare samhälle. Men först måste vi hitta fram till och dokumentera den traditionella kunskap som finns kvar. Boken är tänkt att vara en hjälp och inspiration till det arbetet.

Lycka till!

Om boken

Boken är indelad i åtta kapitel med olika författare och ämnesområden. Den inleds med ett förord och en bakgrundstext som beskriver utifrån vilken samhällskontext boken blivit till, och avslutas med ett kapitel om hur man kan hantera det insamlade materialet. Till varje kapitel hör instuderingsfrågor samt lästips att diskutera vidare ifrån. Varje kapitel avslutas med en text som exempel på hur just det kapitelinnehållet kan användas, som praktiskt exempel har vi valt att utgå från björken.

Av de åtta huvudkapitlen rekommenderas Yngve Ryds kapitel som berättar om intervjuer och Håkan Tunóns och Anna Westmans om att synliggöra naturresursanvändning i tid och rum med hjälp av kartor och årskalendrar, liksom Lilian Ryds faktaruta om att skriva sina minnen. Dessa kan betraktas som ett slags hjälpverktyg att använda för att hitta till och dokumentera traditionell kunskap. De andra kapitlen kan sägas presentera några kunskapsfält – mat, medicin, föremål och material, språk, energi och landskapshistoria som skulle kunna vara intressanta teman eller ingångar för lokalthistoriska undersökningar.

Att starta en studiecirkel

Det finns många sätt att ta sig an boken. Ett sätt är att skapa en studiecirkel, Studieförbundet Vuxenskolan på din ort kan hjälpa er igång. Tag också gärna kontakt med hembygdskonsulenten i ditt län eller Naptek för mer tips och hjälp.

En studiecirkel skulle kunna välja att läsa och diskutera hela boken och kan då planeras för tio träffar med en introduktion och genomgång av hur kursen läggs upp, sedan kan ett kapitel tas upp per träff.

Men kanske kan det vara klokt om man faktiskt vill ge sig ut och dokumentera den lokala traditionella kunskapen att man väljer ett eller ett par kapitel förutom de ovan nämnda som tar upp dokumentationsteknik. Kanske väljer olika deltagare olika områden för att sedan redovisa resultatet för varandra. Ramarna för studiecirkeln och hur arbetet ska läggas upp bestämmer deltagarna själva efter eget intresse. Kursen kan avslutas med en genomgång av hur det insamlade materialet kan sammanställas och så småningom arkiveras.

Komma igång!

Diskutera gärna vid första tillfället upplägget för studiecirkeln.

- Gör en runda och berätta vad var och en är intresserad av
Här kan ju olika teman för studiecirkeln diskuteras. Kanske väljer man att exempelvis koncentrera sig på ost i den lokala traditionen.
- Vad vill vi lära oss?
Exempelvis mer om hur man gjorde ost – den praktiska processen. Någon kanske vill titta mer på vilka djur man hade och var de betade. Vilken mjölk användes till vilken ost? Vilka redskap behövs? Vad skulle de användas till? Varför valdes ett särskilt material i redskapen? Hur tillverkas redskapen? Hur lagrades osten när den var klar?
- Vad vill vi göra?
Intervjua dem som har varit med och gjort ost. Vara med eller göra egen ost. Ta del av arkivmaterial. Om redskapen eller föremålen omkring osttillverkningen är intressantast - ta reda på någon som kan lära er tillverka dem eller försök rekonstruera hur det gick till själv! Använd gamla kartor för att beskriva hur landskapet nyttjades.
- Hur ska arbetet dokumenteras?
Dokumentera i bild och text. Var alltid noggrann och anteckna så mycket som möjligt så att andra som inte har varit med kan förstå så mycket som möjligt. Ostproduktionens olika delar kan kanske presenteras i en årstidskalender. Vilka platser och naturresurser som har del i ostproduktionen kan skrivas in på en karta – var djuren betar och har betat var man har producerade mjölk och ost och om man gör det nu. Platser för tillverkning och eventuell lagring och kanske också distribution.
- Hur vill ni använda resultatet av arbetet med studiecirkeln?
Kanske en utställning, ett föredrag, en ostdag med försäljning och beskrivning av bygdens osthistoria, en prova på dag, eller en bok eller artikel, en film, eller kanske bara arkivera materialet.

Välj vilka av bokens kapitel ni vill läsa, det är upp till gruppen att välja alla eller något av avsnitten att utgå ifrån. Det går också att lägga upp cirkeln utifrån ett särskilt tema. Se vidare på de olika ingångarna till att söka traditionell kunskap som presenteras i boken.

Ett förslag till tema är kosten under året. Hur har matproduktion och konsumtion sett ut här i våran bygd. Vad har man ätit och när? Varför?

Ett annat möjligt tema är skogen - hur har man använt den under historien? Vilka naturresurser hämtas där? Eller titta på ett föremål som intresserar er. Vad berättar det om materialval och funktion – varför ser föremålet ut som det gör? Hur ser det ut här och hur ser det ut i grannsocknen eller på andra sida jorden?

Hitta gärna egna områden att utforska!

Brukad mångfald och energismarta fäbodlar

Kelvin Ekelands skriver i kapitlet Brukad mångfald och energismarta fäbodlar om den biologiska mångfaldens beroende av brukande och hur brist på kunskap om historisk markanvändning blir förödande för landskapet. Han beskriver också hur fäbodbruket, en liten extensiv brukningsenhet kan producera mera energi än det kostar, vilket inte våra stora intensiva jordbruk klarar av idag.

- Har vi något att lära av äldre brukningsmetoder?
- Hur löste man sitt behov av energi innan de fossila bränslena tog över?
- Se frågeställningarna på sidan 25.

Att synliggöra naturresursanvändning i tid och rum

Här beskrivs två sätt att fånga upp den lokala traditionella kunskapen. Med en så kallad "etnokartering" kan vi göra egna kartor med våra egna och andras kunskaper om landskapet och närmiljön, hur vi använder det och till vad. Hur vi använder landskapet är också ofta knutet till tid och då kan års (eller för den delen andra tidsavsnitt) kalendrar vara ett bra sätt att dokumentera. Man kan välja ett eller flera teman och t ex rita en karta på detta tema. Här krävs förberedelser med kartor och ritfilm/papper pennor och kanske färger. (Se sid 40)

- Se frågeställningarna på sidan 41.

Terrängord - en spegelbild av forna tiders kunskapssamhälle

Lars-Erik Edlund skriver i detta kapitel om språket som kulturarv och kunskapsbärare. Hur och vad man namngett berättar mycket om äldre tiders verklighet. Hur man såg på och använde sig av landskapet och dess resurser. Dokumentera terrängord och smånamn och fundera på vad de berättar, eller för den delen vad andra uttryck förmedlar inom andra områden. Specialord inom hantverk eller jakt mm bidra till förståelsen om kunskap inom material, metoder och teknik.

- Se frågeställningarna på sidan 55

Att upptäcka och samla in traditionell kunskap

Yngve Ryds kapitel handlar om att intervjua människor och synliggöra deras vetande. Det finns mycket kunskap som inte finns dokumenterad i arkiven. Om att hitta rätt frågor och att ge sig tiden att lyssna. Köksbordet är den viktigaste forskningsarenan!

Lilan Ryd har skrivit en kort hjälprea till de kunskapsbärare, informanter, som själva vill skriva, se sidan 80.

- Arbeta med frågeställningarna på sidan 79.

Bilder som källa

Avsnittet handlar om hur ett ofta känt bildmaterial kan användas på nya sätt. Vad kan målningar, illustrationer av olika slag, foton, filmer, vykort mm berätta om hur vi traditionellt använde naturresurserna. Gå på skattjakt bland bilder och avslöja dess hemligheter!

- Arbeta med frågeställningarna på sidan 92.

Föremålen och framtiden

I detta kapitel skriver Eva Carlborg och Helena Åberg om textila respektive träföremål och om betydelsen av material- och teknikkännedom. Vilka egenskaper har olika råmaterial, till vad lämpar de sig bäst? Hur kan traditionell kunskap om material och teknik vara en tillgång i jakten på att hitta alternativ till de mindre uthålliga material vi använder i dag i plaster och kemikalier?

- Arbeta vidare utifrån frågorna på sidan 119.

Mat, tradition, och miljö

I kapitlet diskuteras produktionssätt, den biologiska mångfaldens nödvändighet för en säker och uthållig matförsörjning.

Har äldre växtsorter och lantraser värdefulla egenskaper vad gäller smak och hälsa? Innehåller äldre tiders livsmedelsproduktion och hantering svar som hjälper oss att möta klimatförändringar och energiomställning? Diskutera hur utvecklingen sett ut för livsmedelskedjan under de senaste 100 åren, t ex vad det gäller sorter, variation, förädling, tillagning, redskap, smaker, hållbarhet, förvaring och så vidare.

- Arbeta vidare med frågorna på sidan 133 och 134.

Folkmedicin och folkliga botemedel

Det kan vara svårt att i vissa fall bedöma hur platsbunden eller traditionell den folkliga kunskapen kan vara. Mycket av vad man kallar folkmedicin har snarare en ”global” prägel än en lokal. Diskutera vilka huskurer ni använder. Varför är det så viktigt att vara noggrann i dokumenteringsarbetet?

- Se fler frågeställningar på sidan 149 och 150.

Till cirkelledaren

Tag kontakt med din SV-avdelning, här får du hjälp och instruktioner kring ditt uppdrag som cirkelledare! Utöver den deltagarförteckning med personnummer som behövs för närvarorapportering kan det vara bra att upprätta en deltagarförteckning med deltagarnas adresser, mail och telefonnummer så att de kan nå varandra mellan träffarna.

Fundera över om ni ska fika på träffarna och vem som ansvarar för att det finns kaffe/te och kanske smörgåsar! Kaffepauserna är viktiga!

Mer tips och idéer finner du som cirkelledare på SVs egna cirkelledarnät www.cirkelledarnatet.se

Kontaktuppgifter till din SV-avdelning finner du på www.sv.se

Länkar

www.cbm.slu.se

www.naptek.se

www.sv.se

www.hembygd.se

